

DEMOKRASIYE GEÇİŞİNİN 10. YILINDA MANDELA'NIN ÜLKESİ: GÜNEY AFRİKA

Dr. Osman Nuri ARAS

Cape Town/GÜNEY AFRİKA

Giriş

Dünyanın öteki, yani güney yarım küresinde, Afrika kıtasının güney ucunda, Hint Okyanusu ile Atlantik Okyanusun birleştiği noktada yer alan Güney Afrika, bir yandan akla-karanın karıştığı, daha doğrusu karıştırıldığı, öte yandan akla-karanın arasına okyanus aşırı mesafelerin konulduğu bir ülke.

Kentleşme bakımından alt yapının Cape Town ve Johannesburg gibi şehirlerde çok iyi oluşunun aksine, toplumsal yapının temelini oluşturan aile hayatının ülke genelinde alabildiğine dağınık-dökünük olduğu, günümüzün vebası AIDS'in ötesinde, üç asrı aşkın süredir üst-üste biriken problemler ve problem insanlarla dolu, kısaca sosyo-ekonomik kara bulutlarla kaplı Güney Afrika'da 26-29 Nisan 2004 tarihlerinde ilk demokratik seçimlerin yapılması ile kara bulutların dağılmaya başladığı tarih olan ve "Özgürlük Günü (Freedom Day)" olarak kabul edilerek kutlanan 27 Nisan 2004'den bugüne 10 yıl geçti.

Bu çerçevede ırkçı ayrımcı rejimin sona ermesinin ve demokrasiye geçişin 10. yılı olarak Güney Afrika için ayrı bir önem arzeden 2004 yılı, yani bu yıl, bir çok bilimsel ve sosyal etkinliklerle canlı olarak kutlanıyor.

Ayrımcı Rejim

D. F. Malan'ın başbakanlığında 1948 yılında iktidara gelen ve 1961 yılında Britanya ile tüm ilişkilerini keserek Güney Afrika Cumhuriyeti adı altında bağımsızlığını ilan eden Ulusal Parti (NP)'nin, ırkçı ağırlıklı ayrımcı politikaların (apartheid policies) sınırlarını genişleterek en katı şekilde uyguladığı 1948-1994 yıllar, Güney Afrika'nın olduğu kadar dünyanın yakın tarihinde de önemli bir dönem olarak yer almaktadır.

Bu dönem, Güney Afrika'nın stratejik ve ekonomik önemini fark ederek 17. yüzyılın ortalarından itibaren göçmen olarak ülkeye gelip yerleşen Hollandalı, İngiliz, Alman ve Fransızlardan oluşan beyazların siyasal, ekonomik ve sosyal açıdan üstün ırk olarak yaşadığı, buna karşın siyah, melez, Hindistan ve Malezya kökenli nüfusun ise önemli sıkıntılar yaşadığı bir dönem olarak Güney Afrika'nın bahtı kara tarihinde kara lekelerle dolu bir dönem. Evet bu dönem insanların yaşam bölgelerinden eğitim kurumlarına, bindiği toplu ulaşım vasıtalarından kimlik kartlarına, evlenmelerinden iş seçimlerine, hatta otobüs durklarından oturduğu banklara varıncaya kadar hak ve özgürlüklerinde çifte standarda tam anlamıyla tabi tutulduğu bir dönem oldu.

Ayrımcı uygulamalara karşı yapılan protesto gösterilerinde yüzlerce insanın hayatını kaybettiği bu dönem içerisinde, 1960 yılında ırk ayrımcılığına karşı mücadelede ülkenin en büyük siyasi örgütü olan Afrika Ulusal Kongresi (African National Congress-ANC)'nin faaliyetleri yasaklanırken, Nelson Mandela ve arkadaşları, Güney Afrika Hükümeti'ni

devirmek için gizli plan yaptıkları gerekçesiyle ömür boyu hapis cezasına çarptırılarak 1964 yılında Robben Island adlı adada mahkum hayatı yaşamaya başladı.

1964-1982 yılları arasında Robben Island'da kalan Mandela, 1982'de az sayıda mahkumla birlikte Cape Town'daki Pollsmoor Hapishanesi'ne transfer edildi. Mandela, cezaevinde bulunduğu yıllarda, uzun yıllardan beri ırk ayrımına karşı mücadele veren Afrikalıların özgürlük mücadelesinin simgesi oldu.

Demokrasiye Geçiş

On yıllardan beri varolan iç baskıların yanısıra artan dış baskılar ve ırk ayrımcılığı nedeniyle ülkeye uygulanan ağır ekonomik yaptırımlar karşısında, 1990'da dönemin devlet başkanı F. W. De Klerk, ırk ayrımcılığı politikasından adım adım vazgeçmeye başladı. Afrika Ulusal Kongresi'ne konan 30 yıllık siyaset yasağını kaldırdı ve af ilan etti. Böylece, Mandela ve arkadaşlarının mahkumiyetleri 27 yıllık bir sürenin ardından 1990 yılında serbest bırakılmalarıyla sona erdi.

Bu dönemde Madela, ülkede muhtemel bir sivil savaşın önlenmesinde birinci derecede rol oynadı. 1992'de ise siyahlara eşit vatandaşlık hakkı tanıyan ve De Klerk tarafından planlanan anayasa değişikliği halkoylaması sonucu kabul edildi. Bu gelişmeler sonucunda, Mandela ve De Klerk 1993'de Nobel Barış Ödülü'ne layık görüldü.

Öte yandan ırkçı politikalar nedeniyle konulan uluslararası yaptırımlar kalkarken Güney Afrika, 20 yıllık bir aradan sonra yeniden BM Genel Kurulu'nda yerini aldı.

26-29 Nisan 1994'de ise ülkede yapılan ilk demokratik seçimlerin ardından genel başkanı Mandela'nın olduğu ANC (Afrika Ulusal Kongresi), %62.65 oy oranı ile birinci oldu ve Mandela 10 Mayıs'da yemin ederek devlet başkanlığı görevine başladı. Böylece ülke yönetiminde siyahların ağırlıkta olduğu bir iktidar söz sahibi olmaya başladı. Bir başka açıdan değerlendirilğinde 27 Nisan 1994, ırk ağırlıklı ayrımcı politikaların fiili olarak sona erdiği tarih. Dolayısıyla 27 Nisan, Güney Afrika'da "Özgürlük Günü" olarak kutlanıyor. Kutlamaların en önemlisi ise ülkenin başşehri Pretoria'da 27 Nisan 2004'de yapılan devlet töreni oldu. Hristiyan, Müslüman, Yahudi ve Hinduizm dinlerinin temsilcilerinin dualarıyla başlayan törene başta Afrika kıtasından olmak üzere dünyanın farklı ülkelerinden üst düzeyde katılım vardı.

Üçüncü Demokratik Genel Seçimler

Demokratik seçimlerin üçüncüsü 14 Nisan 2004'de gerçekleştirildi. Yapılan seçimlerde ANC, 1999 yılında yapılan ikinci demokratik seçim sonuçlarına göre oy oranını az da olsa arttırarak birinci parti oldu. Daha çok siyahlara hitap eden ANC, seçimlerde aday olmayan Mandela'nın yerine, başkan yardımcısı Thabo Mbeki liderliğinde 1999'da %66.35 ve 2004'de %69.68 oranında oy aldı. Ayrıca yapılan üçüncü demokratik seçim, ayrımcı politikaların uygulandığı dönemin iktidar partisi olan NP (National Party)'nin yeni versiyonu olarak toplumun çoğunluğu tarafından algılanan NNP (New National Party - Yeni Ulusal Parti)'nin oy oranının ise önemli derecede azaldığı bir seçim oldu. Daha çok beyazlara hitap eden NNP, 1994 seçimlerinde %20.39 oy alırken, oy oranı 1999'da %6.87'ye ve 2004'de %1.65'e geriledi. Anamuhalefet partisi konumundaki DA (Democratic Alliance-Demokratik İttifak) ise 1994'de %1.73, 1999'da %9.56 oy alırken 2004'de oy oranının %12.37'ye yükseltti.

Dolayısıyla seçim sonuçlarına göre, 1999-2004 yılları arasında iktidarda olan ANC, yine Mbeki başkanlığında Güney Afrika yönetiminde gelecek beş yıl için de birinci derecede

söz sahibi olmaya devam edecek. Mbeki 27 Nisan 2004 tarihindeki devlet töreninde yemin ederek görevine başladı. Güney Afrika'da apartheid rejimine karşı verilen mücadelenin lideri olarak toplumun her kesimi tarafından büyük değer verilen ve bir kahraman olarak hayranlık duyulan Mandela'nın ise 85 yaşında olmasına rağmen, son seçim çalışmalarında ANC'in bazı mitinglerinde yer almakla birlikte yönetimde etkinliğinin azalmaya başladığı görülmektedir.

Öte yandan ayrımcı politikaların uygulandığı dönemi çağrıştıran NNP'nin oy oranı ise, artık siyasette eski dönemi çağrıştıran siyasi kurumların beyazıyla siyahıyla tüm halk tarafından görülmek istenmediği sonucunu vermektedir.

Beyazların liderliğinde olmakla birlikte farklı ırklardan oy alan DA'nin ise etkin muhalefet olma yolunda her geçen seçimde daha da güçlendiği görülmektedir.

Ayrıca seçime katılım oranının ise, 1994 seçimlerine katılım oranı ile mukayese edildiğinde, 1999 ve 2004 yıllarında az olduğu dikkat çekmektedir. 2004'de seçime katılım oranı %76.73 olarak gerçekleşmiştir. Seçime katılım oranındaki düşüş, toplumun en azından bir kesiminin, geçen 10 yıllık süre içerisinde siyasetten beklentilerine arzu ettiği cevabı alamadığı şeklinde yorumlanabilir.

Sosyo-Ekonomik Panorama

Demokratik ortamda geçen 10 yıllık sürenin ardından Güney Afrika'da istikrarlı bir sosyal, siyasal ve ekonomik yapının var olduğunu söylemek mümkün değil:

Yapılan seçim çalışmaları ve seçim çalışmalarındaki bakış açıları ve seçim sonrasında yapılan değerlendirmeler dikkate alındığında, geçmiş dönemdeki ayrımcı politikaların bir sonucu olarak oluşan karşıt ırkçılığın, siyasal yapılanmada kendini hissettirdiği görülmektedir. Öte yandan bazı bölgelerde ırkçılığın devam ettiğinin göstergesi olacak şekilde, bazı olaylar meydana gelmekte ve beyazlarla siyahlar birbirlerine korku ve kuşkuyla bakmaktadırlar.

Ekonomik açıdan altın ve elmas madeni başta olmak üzere, doğal kaynaklar bakımından dünyanın zengin ülkelerinden biri olmasına ve güçlü sanayi sektörüne sahip olmasına, kişi başına milli gelirin yaklaşık (satılma gücü paritesi) 10.000 Amerikan Doları olmasına karşın, işsizlik oranı %35-40'lar gibi yüksek bir oranda seyretmekte ve toplumun %50'si asgari geçim seviyesinin altında yaşamaktadır.

1994'den günümüze kadar yönetimin fakir aileler için her gün 500 ev inşa ettiğine dair istatistiki verilere karşın, Johannesburg ve Cape Town adlı şehirlerde maalesef milyonluk "zenci gettoları" yer alıyor. Milyonlarca insan tenekeden veya tahtadan yapılmış baraka evlerde, suç ve hastalık saçan sağlıksız koşullarda yaşamlarını sürdürmeye çalışıyorlar.

İşsizliğin ve yoksulluğunda etkisiyle ülkede suç oranı, resmi verilerde 1994'den günümüze yaklaşık %29 azaldığı ifade edilmekle birlikte, yüksek düzeylerde seyretmektedir. Hırsızlık ve benzeri suçlara karşı alınan özel önlemlerin sonucu olarak ise yaklaşık 6 milyar dolarlık bir bütçeye sahip olan özel güvenlik birimleri ekonomide önemli bir sektör olarak yer almaktadır.

Yukarıda ifade edildiği üzere elektrik, su ve yol gibi kentleşme açısından önem arzeden altyapının iyi olmasına karşın, sosyal yapının temelini oluşturan aile hayatında da çok ciddi problemler yaşanmaktadır. Problemlerin göstergesi olarak boşanma oranının yüksek olduğu, gayri meşru yaşamın yaygın olduğu ve bazı uyuşturucu maddelerin kullanımının orta öğretim

seviyesindeki yaşlarda bile yüksek olduğu görülmektedir. Bir uyuşturucu türü olan marivananın ise ticaretine ve kullanımına güvenlik birimleri tarafından 'göz yumulduğu' ifade edilmektedir.

Güney Afrika'nın eroin, haşış, marivana ve kokain gibi uyuşturucu maddelerin Hindistan'dan Afrika'nın değişik ülkelerine kanunsuz olarak ithalatının geçiş merkezinde yer alması ve kanunsuz yollarla marivananın yetiştirilmesi gibi nedenler, organize suç oranını arttıran unsurların başında gelmektedir.

Öte yandan Güney Afrika önemli sağlık problemleri ile de mücadele etmektedir. Günümüzün vebası olan AIDS (ve HIV) oranı %20'lerin üzerindedir. 5 milyonda fazla insan AIDS (veya HIV) virüsü taşımaktadır. AIDS'den dolayı ölümler sonucunda çocuklar öksüz kalarak zor şartlar altında, hatta çöplüklerden topladıkları artıklarla sokaklarda yaşamlarını sürdürme mücadelesi vermekte. Öte yandan gayri meşru ilişki, AIDS veya HIV virüsünün bulaşmasına neden olurken, AIDS veya HIV virüsüne bulaştığı öğrenilen kişiler de diğer aile fertleri tarafından terk edilmektedir.

Suç oranının yüksek olması ve AIDS ve HIV virüsünün yaygın olması ise ülkeye yabancı sermayenin ve yabancı yatırımcıların gelmesini olumsuz şekilde etkilemektedir. Kısaca sosyo-ekonomik problemler birbirini besleyici etkiye sahiptir.

Transparency International'ın verilerine göre, yolsuzluklar bakımından 200 ülke arasında 36. sırada yer almaktadır. Ekonomik büyüklük bakımından ise 230 ülke içinde 25.nci sırada yer almaktadır.

Sonuç

Yaşamakta olduğu sosyo-ekonomik problemlere rağmen, yaklaşık 43 milyonluk nüfusuyla dünyada beşinci sıradan yere alan önemli bir işgücü potansiyeli, zengin doğal kaynakları ve tabii güzelliklerinin yanısıra makina ve teçhizat sanayii sektörü ile Güney Afrika, 250 milyonluk Afrika kıtasının özellikle alt kesminde yer alan ülkeler tarafından lider ülke konumunda görülmektedir.

Ayrıca, Türkiye ile mukayese edildiğinde ve geçmişten devraldığı problemler dikkate alındığında 10 yıllık bir süre, sosyo-ekonomik yeniden yapılanma, istikrar ve refah açısından çok kısa bir süredir. Dolayısıyla, yakın gelecekte, problemlerini çözmüş veya minimum düzeye çekmiş Güney Afrika, başta Afrika kıtasındaki gelişmeler olmak üzere, uluslararası ilişkilerde lokomotif bir güce, çok önemli bir etkiye ve konuma sahip olacaktır.

Yararlanılan Kaynaklar:

Budget 2004, National Treasury, Pretoria, 2004.

Jim Hargrove, *Nelson Mandela: South Africa's Silent Voice of Protest*, Chicago, 1990.

John Yeld, "Reason to Be Cheerful", *Cape Argus*, 29 December 2003, s.12.

Nelson Mandela, "Faith and Freedom", *Sunday Times-Freedom 10*, 25 April 2004, s.3.

Penny Berens-Josie Egan-Barbara Hutton v.d., *Dreaming of Freedom the Story of Robben Island*, Sached Books, Cape Town, 1995.

Thoba Mbeki, "Africa Emerging From A Land of Despair to A Place of Hope", *Cape Times*, 28 April 2004, s.13.

We the People Celebrating 10 Years of Freedom, South Africa Government Communications(GCIS), 2004.

"15 Good News Question", *Cape Argus*, 29 December 2003, s.3.